

ΟΜΙΛΙΑ

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΗΡΟΣ:

ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

ΤΗΝ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΜΕΝΗΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΤΗ ΚΥΡΙΑΚΗ.

ΑΠΟΡΙΑΝ μεγάλην προξενούσιν εἰς τὸν νοῦν παντὸς εὐσεβοῦς ἀνθρώπου τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα τοῦ θεοφόρου Παύλου ἱερά καὶ θεοδίδακτα λόγια· αὐτὸς πρῶτον μὲν ἰσόρησεν, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν αὐτοῦ διάφορα χάρισματα εἶχον οἱ χριστιανοί, δοθέντα αὐτοῖς διὰ τῆς θείας χάριτος· ἔπειτα δὲ ἠρίθμησεν αὐτὰ, διορίσας εἰς τὸ καθὲν αὐτῶν ὄρον καὶ κανόνα· τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἀριθμηθέντα χάρισματά εἰσι· ταῦτα· ἡ προφητεία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ διακονία, τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ὁ παρηγορητικὸς λόγος, ἡ μετάδοσις, ἡ προσδρικὴ ἐπιστασία, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ἀγάπη, ἡ φιλαδελφία, ἡ ταπεινωσις, ἡ σπουδή, ὁ ζῆλος, ἡ ὑποταγή, ἡ ἐλπίς, ἡ ὑπομονή, ἡ προσευχή, ἡ συμπάθεια, ἡ φιλοξενία, ἡ ἀμνησικακία. Τίς δὲ οὐ γνωρίζει, ὅτι ταῦτα πάντα, ἐκτὸς τῆς προφητείας, εἰσὶν ἀρεταί, φανερόν οὖν ἐστίν, ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, αἱ ἀρεταί εἰσι θεοῦ χάρισμα· ἀλλ' εἴαν ἡ ἀρετὴ ὑπάρχη θεοῦ χάρισμα, λοιπὸν αὐτὴ οὐκ ἐστίν ἔργον μου· « Εἰ δὲ » χάριτι, λέγει ὁ αὐτὸς ἀπόστολος, οὐκέτι

» ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκέτι γίνεται » χάρις. » Ἐάν δὲ ἡ ἀρετὴ ὑπάρχη ἔργον μου, οὐκ ἐστὶ χάρισμα· ἐπειδὴ, εἴαν χάρισμα, τὸ ἔργον μου οὐκ ἐστίν ἔργον· « Εἰ » δὲ ἐξ ἔργων μου, οὐκέτι ἐστὶ χάρις· ἐπεὶ » τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστίν ἔργον. » Ἐάν αἱ ἀρεταί λογίζωνται θεοῦ χάρισμα, δια τὸ ὁ θεὸς νομοθετεῖ περὶ αὐτῶν, καὶ ζητεῖ αὐτὰς παρ' ἡμῶν, καὶ σώζει μὲν τὸν κατ' ἄρτην αὐτὰς, κολάζει δὲ τὸν ἀμελήσαντα τὴν τούτων κατόρθωσιν; ὁ θεὸς οὐκ ἔδωκέ μοι, παραδείγματος χάριν, τῆς ἀγάπης τὸ χάρισμα, διὰ τί οὖν ζητεῖ παρ' ἐμοῦ τὴν ἀγάπην, καὶ νομοθετεῖ, ἵνα ἀγαπῶ αὐτὸν ἐξ ὅλης μου ψυχῆς, καὶ καρδίας, καὶ ἰσχύος, καὶ διανοίας, τὸν δὲ πλησίον μου ὡς ἐμαυτόν; διὰ τί, εἴαν φυλάξω τούτους τοὺς δύο ὄρους τῆς ἀγάπης, κληρονομῶ τὴν αἰώνιον αὐτοῦ βασιλείαν, εἴαν δὲ ἀθετήσω αὐτούς, καταδικάζομαι εἰς τὰς ἀτελευτήτους βασάνους;

Τῆς ἀπορίας ταύτης εὐκολα εὐρίσκομεν τὴν λύσιν, εἴαν μετ' ἀκριθείας σοχασθῶμεν τῶν πραγμάτων τὴν κατάστασιν. Ἡ ἀρετὴ,

ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ἐστὶ καὶ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ χάρισμα τοῦ θεοῦ· τοῦτο φαίνεται παράδοξον καὶ ἐναντίον εἰς τὰ λόγια τοῦ Παύλου, ὅμως ἐστὶν ἀληθές καὶ σύμφωνον τῇ ἀποστολικῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ· δύο εἰσὶ τῆς ἀρετῆς τὰ εἶδη, ἀρετὴ κατὰ φύσιν, καὶ ἀρετὴ κατὰ χάριν· ἢ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἢ κατὰ χάριν ἐστὶ δῶρημα τοῦ θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος

Gen. 1. 26. πλάσθη « Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν » θεοῦ » καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ

Gen. 8. 21. προπάτορος « Ἐγκείται ἡ διάνοια τοῦ » ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ » νεότητος αὐτοῦ, » ἔμεινεν ὅμως εἰς αὐτὸν καὶ ἡ γνῶσις τῆς ἀρετῆς, καὶ ἡ κατορθωτικὴ αὐτῆς δύναμις, αἱ ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῇ τούτου φύσει ἐμφυτευθεῖσαι· ὑπὸ τοῦ φωτὸς οὖν τῆς φυσικῆς γνώσεως ὀδηγούμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὑπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει δυνάμεως δυναμούμενος, κατορθοῖ ἀρετῆς ἔργα. Βλέπομεν τοῦτο εἰς τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους· ὁ Κλείνιος, ὁ τοῦ Πυθαγόρου μαθητῆς διὰ τῆς τοῦ νοῦς αὐτοῦ διακρίσεως γνωρίζει, πόσον σέβας χρεωστοῦμεν εἰς τὸν θεόν, καὶ ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ δυνάμεως ἐνισχυθεῖς, στέργει τριῶν ταλάντων ζηνίαν, ἵνα μὴ ὁμόση τοῦ θεοῦ αὐτοῦ τὸ ὄνομα· ὁ μὲν Διογένης καταφρονεῖ πᾶσαν σωματικὴν εὐπάθειαν, καὶ κατοικεῖ εἰς ἓν στενόχωρον πιθάριον· ὁ δὲ Κράτης ῥίπτει πάντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ὁ μὲν Σωκράτης μετὰ μεγάλης πραότητος καὶ καρτερίας ὑπέμεινεν ἐκεῖνον, ὅστις τοσοῦτον σφοδρῶς ἐῤῥάπισε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ,

ὥστε ἐξώγκωσεν αὐτό· ὁ δὲ Περικλῆς τόσῃ ἀνεξικακίαν ἔδειξεν εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀγοραῖον ἄνθρωπον, ὅστις ὕβριζεν αὐτὸν ὅλην τὴν ἡμέραν, ὥστε τὴν νύκτα, ὅτε τέλος πάντων παύσας τὰς ὕβρεις, ἔμελλεν ἀναχωρῆσαι ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, παρέπιψεν αὐτὸν μετὰ λαμπάδος· ἔβλεπον δὲ ἕως τῆς σήμερον εἰς τινα γένη, νόμον θεοῦ μὴ ἔχοντα, ἐξόχως δὲ εἰς τὸ τῶν Ἰνδῶν ἔθνος, τινὰς ἀνθρώπους καὶ σώφρονας, καὶ πρέουσ, καὶ φιλοδικαίους, καὶ ἐγκρατεῖς, καὶ διαφόροις τρόποις σκληραγωγούμενους, καὶ τὰ ἴδια πάθη χαλιναγωγούντας. Πόθεν δὲ ἡ τοιαύτη ἀρετὴ εἰς τοὺς παλαιούς ἐκείνους, καὶ εἰς τοὺς ἄχρι τῆς σήμερον ἐλεπομένους; ποῖος νόμος ὠδήγησε τότε ἐκείνους, ὀδηγεῖ δὲ τὴν σήμερον τούτους πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῶν τοιούτων ἀρετῶν; καὶ ποῖος ἄλλος, εἰμὴ ὁ νόμος τῆς φύσεως; α Ἐθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ

Rom. 2. 14. » νόμου ποιεῖ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμοι. »

Ὅτι δὲ καὶ πᾶσα ἀρετὴ ἐστὶ χάρισμα θεοῦ, δωρούμενον τοῖς ἀνθρώποις, βεβαίωσιν ἡμᾶς οὐ μόνον τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα θεόπνευστα λόγια τοῦ Παύλου, ὅστις

Rom. 12. 6. » χαρίσματα θεοῦ ἠνόμασε τὰς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποδεικτικὸς λόγος· διότι τί ἄλλο ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, εἰμὴ ἔργον ἀγαθόν; τίς δὲ ἄλλος ἔχει φυσικῶς ἄπειρον καὶ ἀμετάβλητον τὴν ἀγαθότητα, εἰμὴ εἰς καὶ μόνος ὁ θεός; ποῖον δὲ ἄλλο τὸ κύριον τῆς ἀγαθότητος ιδίωμα, εἰμὴ ἡ μετάδοσις; ἐξ αὐτοῦ οὖν τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ θεοῦ, ὡς ἐκ πηγῆς

ἀεννάου πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ ἐκχεόμεναι, μεταδίδονται εἰς τοὺς ἀξίους ἀνθρώπους. Ἐκ τούτου ὁ μὲν Ἰάκωβος ἔλεγε· « Πᾶσα δόσις » ἀγαθῆ, καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἀνωθέν ἐστὶ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων. » Ὁ δὲ Παῦλος ἐκήρυττεν· « Ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου, τοῦ δοθέντος ἡμῖν. »

Πολλὰ μεγάλη ὁμοίωσις ἢ διαφορά, ἢ μεταξὺ τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς, καὶ τῆς κατὰ χάριν ἢ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀτελής, καὶ ὑπὸ τῶν παθῶν ἡμῶν μεμολυσμένη ἢ κατὰ χάριν ἐστὶ τέλεια, καὶ ἀπὸ παντὸς πάθους καθαρὰ καὶ ἀμίαντος· ὅσοι διὰ μόνης τῆς φυσικῆς δυνάμεως ποιοῦσι τὴν ἀρετὴν, ἐκείνοι ἢ μολύνουσιν αὐτὴν διὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκός, ἢ ἀμαυροῦσι τὴν λαμπρότητα αὐτῆς διὰ τοῦ καπνοῦ τῆς φιλοδοξίας· κατὰ τὸ Σωκράτους ἢ πραότητος καὶ ἢ ὑπομονῆς, πλὴν ἐμίανεν αὐτὴν τῆς ἐκδικήσεως τὸ πάθος. Διότι αὐτὸς ἐστηλίτευσε τὸν ῥαπίσαντα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, γράψας τὸ ἐκεῖνου ὄνομα, καὶ τὴν πράξιν ἐν τῷ ἰδίῳ μετώπῳ· ἐπαινετὴ ἢ μεγαλοφυχία τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἐσβέσε πᾶσαν τὴν ἐαυτῆς λαμπρότητα τῆς φιλοδοξίας τὸ σκότος· διότι αὐτὸς, ἀφ' οὗ ἔρριψε τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, περιήρχετο κραυγάζων, ὁ Κράτης· ἠλευθέρωσε τὸν Κράτητα· Ὅσοι δὲ τῆ δυνάμει τοῦ δοθέντος αὐτοῖς θείου χαρίσματος ἐργάζονται τῆς ἀρετῆς τὰ ἔργα, ἐκεῖνων ἢ ἀρετὴ ἐστὶ καθαρὰ παντὸς ἐμπαθοῦς μολυσμοῦ, λαμ-

πρὰ ἕως τὸ ἡλιακὸν φῶς, καὶ ἀπασφράπτουσα ὡς τοῦ οὐρανοῦ οἱ ἀστέρες· οἱ θεοὶ ἀπόστολοι, οἱ παρὰ θεοῦ λαβόντες τῶν ἀρετῶν τὴν χάριν, οὐ μόνον οὐδεμίαν ἐκδικήσιν ἐποίουν κατὰ τῶν διωκόντων αὐτούς, ἀλλὰ ὑβρίζοντες, εὐλόγουν τοὺς ὑβρίζοντας· διωκόμενοι, ὑπέφερον τοὺς διώκτας· βλασφημούμενοι, παρεκάλουν τοὺς βλασφήμους, ἵνα διορθωθῶσιν. Ὁ Παῦλος κατεφρόνησε πάντα τὰ ἐγκόσμια πράγματα, καὶ ἐλογίσασατο αὐτὰ σκύβαλα· τόσον δὲ μακρὰν ἀπειχετο ἀπὸ τῆς φιλοδοξίας, ἤγουν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς τιμῆς, τῆς προσφερομένης ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ἐργάτας τῶν μεγάλων ἀρετῶν, ὥστε περιερχόμενος, ἐκήρυττε καὶ ἔγραφεν, ὅτι ἐστὶ πρῶτος πάντων τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ἀνάξιος τοῦ ἀποστολικοῦ ὀνόματος.

Τόση ἐστὶν ἢ διαφορά, ἢ μεταξὺ τῆς ἀρετῆς, τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ δωρουμένης, καὶ τῆς ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς φύσεως κατορθουμένης, ὥστε ἢ δευτέρα χωρὶς τῆς πρώτης ὡς οὐδὲν λογίζεται. « Κἂν γὰρ τις » ἢ τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ σου σοφίας ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται. » Ταῦτα ἔλεγεν ὁ σοφὸς Σολομὼν περὶ τῆς ἀρετῆς, ἣτις ἐστὶν ἢ ἀληθινὴ σοφία, ὅτε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ ἐξέχεε· κἂν ἔχῃς ὅλην τὴν πίστιν, ὅσην ἢ δύναμις τοῦ νοῦ σου γενναῖ, ἐὰν μὴ λάβῃς τὸ χάρισμα τῆς πίστεως, τὸ ὑπὸ θεοῦ δωρούμενον, ἢ πίστις σου εἰς οὐδὲν λογισθήσεται· κἂν ἔχῃς ὅλην τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάπης, ὅσην ἢ φύσις γενναῖ, ἐὰν μὴ χυθῇ εἰς

τὴν καρδίαν σου ἢ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται ἢ ἀγάπη σου. Ἀκούοντες οἱ ἀπόστολοι τὴν ἐπουράνιον διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ βλέποντες τὸ πλῆθος τῶν ἐξαισίων αὐτοῦ θαυμάτων, ἐπίστευσαν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος· πλὴν γνωρίζοντες, ὅτι ἡ τοιαύτη πίστις αὐτῶν ἦν ἐλλειπῆς καὶ ἀτελής, ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ προσθήκην εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν, τὴν προσθήκην δηλαδὴ τοῦ

Αποκ. 17. 5. θεοῦ τῆς πίστεως χαρίσματος. « Πρόσθετες, » ἔλεγον πρὸς αὐτόν, ἡμῖν πίστιν. » Ἐλαβον δὲ καὶ τοῦτο τὸ χάρισμα, ὅτε κατῆλθεν

Γαλ. 1. 4. ἐπ' αὐτούς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ζηλωτῆς ἦν ἐκ φύσεως ὁ Παῦλος, πλὴν τόσον ἐμπαθῆς ἦν ὁ ζῆλος αὐτοῦ, ὥστε ἐδίδωκε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐσπεύδαζεν ἀφανίσαι τοὺς εἰς αὐτόν πειθεύοντας· ὅτε δὲ ὁ θεὸς ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ ζήλου τὸ χάρισμα, τότε ἤσπραψε τὸ φῶς τοῦ ἀπαθοῦς καὶ ἁγίου ζήλου, τότε εἶδεν ὁ κόσμος ποῖός ἐστιν ὁ ζῆλος ὁ ἀληθινὸς καὶ τέλειος.

Ἄλλ' εἰ ἢ ἀρετῆ, λέγεις, τῆς φύσεως εἰς οὐδὲν λογίζεται; ὅταν λείπη ἢ ἐκ τῆς χάριτος, περιττὴ λοιπὸν ἐστὶν ἢ ἐκ τῆς φύσεως, ἐπομένως περιττὴ καὶ ἢ ὑπὲρ αὐτῆς σπουδὴ καὶ ἢ ἐπιμέλεια. Ἄλλ' οὐκ ἀκούεις, ὅτι οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, οὐδὲν ἐστὶν, ἀλλ' εἰς οὐδὲν λογισθήσεται; διὰ τούτου δὲ ἐφάνέρωσεν, ὅτι κὰν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν διὰ τὸ ἀτελὲς αὐτῆς λογίζεται μὲν εἰς οὐδὲν, οὐκ ἐστὶν ὅμως οὐδὲν. Ἀλλὰ διὰ τί; διότι προετοιμάζει ἡμᾶς, καὶ κατασκευάζει τὰς καρδίας ἡμῶν σκευὴ ἐπιτήδεια

πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν θείων χαρισμάτων· κατὰ τοῦτο δὲ ἀνάγκη ἐστίν, ἵνα παντὶ τρόπῳ ἐπιμελώμεθα τὴν αὐξήσιν αὐτῆς καὶ τὴν στερέωσιν· αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἰς οὐδὲν λογισθήσεται, διὰ τὸ ἀτελὲς αὐτῆς, εἰ ἄν ὅμως ἔχωμεν αὐτὴν, δίδονται ἡμῖν ὑπὸ θεοῦ ἢ προσθήκη, ἢ γοῦν τὸ θεῖον αὐτοῦ χάρισμα, δι' οὗ φθάνομεν εἰς τῆς καθαρᾶς καὶ τελείας ἀρετῆς τὸ ὕψος· « Ὅστις γὰρ ἔχει, εἶπεν ^{Ματθ. 13.} » ὁ Κύριος, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσεύσεται. » Ὅστις, καλλιεργήσας τὰ ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ σπέρματα τῆς ἀρετῆς, ἔχει τῆς φυσικῆς ἀρετῆς τοὺς βλαστούς, εἰς ἐκεῖνον ὁ θεὸς δίδωσι καὶ τὰ χαρίσματα τῆς ἀρετῆς. Ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ δέχει ἀρθῆσεται ἀπ' αὐτοῦ. Ὅστις δὲ, ἐγκαταλείψας ἀκαλλιέργητα τὰ ἐν αὐτῷ σπέρματα τῆς ἀρετῆς, οὐκ ἔχει τὰ βλαστῆματα αὐτῆς, ξηραίνονται ἐν αὐτῷ καὶ αὐταὶ αἰ κατὰ φύσιν δυνάμεις, δι' ὧν ἢ ἀρετὴ κατορθοῦται. Ἐὰν μόνον προβάλλῃ ἐν σοὶ τὸ φυτὸν τῆς πίστεως, ὁ θεὸς δίδωσί σοι εὐθύς τὸ ἐπουράνιον τῆς πίστεως δῶρον. Ἐκ τούτου ἢ πίσις σου γίνεται τότε θερμῆ, ὡς ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως, καὶ θαυματουργός, ὡς ἐκείνη τῶν θαυματουργῶν ἁγίων. Ἐὰν μόνον φανῶσιν ἐν σοὶ τῆς ἐλπίδος τὰ ἴχνη, ὁ θεὸς δίδωσέ σοι εὐθύς τὸ θεῖον τῆς ἐλπίδος χάρισμα· ὅθεν τόσον στερεὰ γίνεται σοὶ ἢ πρὸς τὸν θεὸν ἐλπίς, ὥστε εἰς οὐδὲν πρᾶγμα ἀνθρώπινον ἐλπίζεις, εἰς μόνον δὲ τὸν θεὸν ἀφιερῶς πᾶσάν σου τὴν ἐλπίδα, καθὼς πάντες οἱ τὸν κόσμον καταλείψαντες πανσεβάσμιοι ὄσιοι πατέρες. Ἐὰν μόνον προκύψωσιν ἐν

σοὶ οἱ τρυφεροὶ τῆς ἀγάπης βλαστοί, ὁ θεὸς ἐκχέει εὐθύς εἰς τὴν καρδίαν σου τὸ πῦρ τῆς θείας ἀγαπήσεως· ὅθεν τόσον ἰσχυρὰ γίνε-
νεται ἡ ἀγάπη σου, ὥστε δι' ἀγάπην θεοῦ, καὶ τὴν ζωὴν σου προδίδως εἰς θάνατον, καθὼς τὰ πλήθη τῶν πανενδόξων καὶ καλ-
λινίκων μαρτύρων· ὅταν ἡ προαίρεσίς σου κλίνη εἰς τὰ ἀγαθὰ ἔργα, τότε ὁ θεὸς δίδω-
σί σοι τῆς ἀρετῆς τὰ χαρίσματα· «Τῷ
Matθ. 25. » γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισ-
29. » σευθήσεται.»

Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν τῆς προειρη-
μένης ἀπορίας τὴν λύσιν. Ζητεῖ μὲν παρ' ἡμῶν ὁ θεὸς τὴν ἀρετὴν τῆς φύσεως, ἵνα δώσῃ ἡμῖν τῆς ἀρετῆς τὸ χάρισμα, ὅπως δι' αὐτοῦ ὑψωθῶμεν εἰς τῆς ἀρετῆς τὴν τε-
λειότητα· νομοθετεῖ δὲ τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς, ἵνα καὶ τὰς φυσικὰς δυνάμεις διεγείρῃ πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῆς κατὰ φύσιν ἀ-
ρετῆς, καὶ τὴν προθυμίαν τῆς θελήσεως αὐξήσῃ πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ἐκπλήρω-
σιν τῆς κατὰ χάριν διδομένης· καὶ δοξάζει μὲν τὸν λαβόντα τὰ θεῖα τῆς ἀρετῆς χα-
ρίσματα, ἐπειδὴ αὐτὸς καλλιεργήσας τῆς φυσικῆς ἀρετῆς τὰ σπέρματα, ἐγένετο ἄξιος τῆς ὑποδοχῆς αὐτῶν· καταδικάζει δὲ τὸν λαβόντα αὐτὰ, ἐπειδὴ, ἀμελήσας τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς, ἐστερήθη καὶ τῆς κατὰ χάριν.

Ἡμεῖς λοιπὸν, ἀδελφοί, ἐσμὲν ἀναπολό-
γητοι, ὅταν, ἀμελοῦντες τῆς ἀρετῆς τὰ ἔρ-
γα, πίπτωμεν εἰς τῆς ἀμαρτίας τὰ βάρυ-
θρα· ὁ θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν νοῦν, αὐτὸς ὡς σοφὸς κριτῆς διακρίνει, πόση καὶ ποῖα ἡ

ὠφέλεια τῆς ἀρετῆς, πόση καὶ ποῖα ἡ βλά-
βη τῆς ἀμαρτίας· ἐπλασεν ἐν ἡμῖν συνεί-
δησιν· αὐτῇ, ὡς καλὸς σύμβουλος, συμβου-
λεύει τὴν πράξιν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν φυ-
γὴν τῆς ἀμαρτίας, ἐπαινεῖ καὶ ἀναπαύει ἡμᾶς, ὅταν πράττωμεν τὴν ἀρετὴν, ἐλέγχει καὶ βασανίζει, ὅταν ποιῶμεν τὴν ἀμαρτίαν· ἐφύτευσε δυνάμεις εἰς τὴν φύσιν ἡμῶν, αἰτινές εἰσιν ὑπηρέται καὶ ὄργανα τῆς ἀ-
ρετῆς· παρέδωκε νόμους, οἵτινές εἰσι λύχνοι καὶ φῶς πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς· ἐφα-
νέρωσε προφήτας, οἵτινές εἰσι διδάσκαλοι τῶν ἀρετῶν· ἐξάπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον· αὐτὸς δὲ ἐστὶ τὸ φῶς, τὸ φω-
τίζον πάντα ἄνθρωπον πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, τὸ πρωτότυπον παράδειγμα τῆς τελειότητος τῶν ἀρετῶν, ὁ παντοδύναμος συνεργὸς πρὸς τὴν ἐργασίαν πάντων τῶν καλῶν ἔργων· ἀνέδειξεν ἀποστόλους· αὐτοὶ δὲ εἰσι φωστῆρες φεγγαβολοῦντες, καὶ ὀδη-
γοῦντες πρὸς τῆς ἀρετῆς τὰ κατορθώματα· ἐκήρυξεν εὐαγγέλιον· αὐτὸ δὲ ἐστὶν ἡ σάλ-
πιγξ ἡ μεγάλη, ἡ σαλπίζουσα τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν αἰσχύνην καὶ κόλασιν τῆς ἀμαρτίας.

Θεὸς μου πανοικτίρμων, ἀληθῶς ἄπειρος ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπη σου, ἄ-
μετρος καὶ ἀπέραντος ἡ φιλανθρωπία σου· ἔδωκας εἰς ἡμᾶς βοήθηματα, πρὸς κατόρ-
θωσιν τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξω-
τερικὰ, καὶ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ, καὶ ἐπίγεια καὶ ἐπουράνια· ἔχεις δὲ πάντοτε καὶ τὴν χάριν σου ἑτοιμον πρὸς βοήθειαν ἡμῶν, εἰ μόνον κλίνη ἡ προαίρεσις ἡμῶν

πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγίων σου ἐντολῶν· ποία οὖν ἡ ἀπολογία ἡμῶν, ὅταν, περιφροναῦντες πάντα, ὅσα ἐποίησεν ὁ θεός, ἵνα πράττωμεν τὴν ἀρετὴν, ἡμεῖς δὲ ἀντ' αὐτῆς ποιῶμεν τῆς ἀμαρτίας τὰ ἔργα; ποία ἡ ἐλπίς τῆς σωτηρίας ἡμῶν; ποῖον καταφύγιον ἔχομεν οἱ ἀπηλπισμένοι ἀμαρτωλοί; μία μόνη ἐστὶν ἡ ἐλπίς, ἐν καὶ μόνον τὸ καταφύγιον· ἡ ἐλπίς δηλονότι τῆς ἐπιστροφῆς, καὶ τὸ καταφύγιον τῆς μετανοίας.

Ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν κλίνη ἐν ἀληθείᾳ πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν πρὸς τὴν μετάνοιαν, ὁ θεός ἐξαποστέλλει ἡμῖν τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς μετανοίας τὸ χάρισμα· δι' αὐτῆς δὲ λαβόντες τῶν προημαρτημένων τὴν συγχώρησιν, τρέχοντες δὲ εἰς τὸ ἐξῆς ἀόκνως τῆς ἀρετῆς τὸν δρόμον, καταντῶμεν εἰς τὴν αἰώνιον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλείαν. Ἀμήν.